

**تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی
(مورد مطالعه: قومیت‌های ساکن در شهرستان کازرون)**

محمد امیری^۱

مجیدرضا کریمی^۲

علی رضا خدای^۳

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۰۳/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۶

چکیده

تحقیق حاضر به تبیین جامعه‌شناختی رابطه‌ی میان هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با میزان رواداری اجتماعی بین قومیت‌های ساکن در شهرستان کازرون پرداخته است. روش تحقیق از نوع پیمایشی، حجم نمونه ۳۸۹ نفر و نمونه‌گیری بر اساس روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای بوده است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته، بر گرفته از پرسشنامه هوش فرهنگی (آنگ و همکاران، ۲۰۰۴) بوده است؛ ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها نرم‌افزار SPSS در دو سطح توصیفی و استنباطی بوده است. براساس یافته‌ها، میزان رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها یکسان بوده است؛ همچنین میزان رواداری اجتماعی در بین افراد قومیت‌ها با توجه به سطح درآمد، وضعیت شغلی و تأهل، تفاوت معناداری ندارد، اما با توجه به سطوح سنی و سطح تحصیلات آزمودنی‌ها، با یکدیگر متفاوت است. با توجه به نتایج، رابطه معناداری بین هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی با $\text{sig}=0/001$ وجود دارد. در میان مؤلفه‌های هوش فرهنگی، مؤلفه فراشناختی با $\text{beta}=17/8$ بیشترین اثر را بر رواداری اجتماعی داشته و دیگر مؤلفه‌ها به ترتیب شناختی با $\text{beta}=15/7$ ، انگیزشی با $\text{beta}=16/8$ و رفتاری با $\text{beta}=15/5$ ، نوسانات موجود در رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها را تبیین نموده‌اند.

واژگان کلیدی: رواداری اجتماعی، قومیت، هوش فرهنگی، کازرون.

۱- عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، ایران.

۲- استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران. (نویسنده مسئول).

majidrezakarimi@gmail.com

۳- استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران.

مقدمه

رواداری معادل واژه‌ی تلورانس^۱ در زبان انگلیسی می‌باشد و به معنای «تاب آوردن، صبر کردن، قدرت پذیرش مشکلات و ناراحتی‌ها، توانایی تحمل رنج و سختی، مقاومت در برابر دشواری، با نرمی و مهربانی رفتار کردن، لطف و مهربانی کردن» است (مشیری، ۱۳۷۱: ۲۳۳). این واژه اولین بار در قالب تساهل در قرن شانزدهم در پیوند با شکاف فرقه‌های مذهبی شکل گرفت اما در سال ۱۸۵۹ مفهومی مدرن از رواداری شکل می‌گیرد و آن را به اختلافات مذهبی محدود نمی‌کند. رواداری همچنین در آغاز دهه‌ی نود مورد توجه خاص سازمان ملل متحد قرار می‌گیرد و اعلامیه اصول مدارا (رواداری) در بیست و هشتمین نشست کنفرانس عمومی سازمان یونسکو که از ۲۵ اکتبر تا ۱۶ نوامبر ۱۹۹۵ در پاریس برگزار شد، توسط کشورهای عضو یونسکو اعلام و تصویب شد.

از دیدگاه جامعه‌شناختی نیز رواداری، پذیرش و کنار آمدن با افراد و گروه‌هایی که از نظر نظام ارزشی و عقیدتی با ما متفاوت هستند تعریف شده است (Kobayashi, 2010: 321); در جای دیگر، دنیس یتس معتقد است رواداری آزاد گذاشتن دیگران برای داشتن ویژگی‌های شخصی یا نگهداری عقاید و اعمالی است که دیگران آن را به‌عنوان عملی اشتباه یا تنفرانگیز قلمداد می‌کنند (Dennis, 2007: 3).

نکته اینجاست که به‌رغم این که ایران از نظر تنوع قومی رتبه‌ی ۴۷ و از نظر تنوع زبانی رتبه‌ی ۲۹ جهان را داراست که خود نشان‌دهنده‌ی ناهمگونی زیاد کشور است (اکبری، ۱۳۹۶: ۷۲)، اما پژوهش‌های مربوط به رواداری اجتماعی اقوام ایرانی، چندانی صورت نگرفته است. به همین منظور، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر هوش فرهنگی بر رواداری اجتماعی^۲ قومیت‌های شهرستان کازرون به‌عنوان یکی از شهرستان‌های چندقومیتی ایران می‌پردازد و در پی پاسخ به این سؤال است که آیا هوش فرهنگی (شناخت نسبت به فرهنگ‌های دیگر اقوام) بر رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها مؤثر است؟ آیا میزان برخورداری افراد از هوش فرهنگی بر رواداری اجتماعی تأثیر دارد؟ اثرات ابعاد هوش فرهنگی بر رواداری اجتماعی چگونه است؟

تنوعات قومی در ایران، تحركات قومی را از اهمیت خاصی برخوردار ساخته است، به‌طوری که بخشی از سیاست‌های ملی و بین‌المللی ایران در قرن بیستم متأثر از مسأله قومیت‌ها بوده و این مسأله جزء یکی از مهم‌ترین مسائل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی معاصر به‌شمار می‌آید (فکوهی، ۱۳۸۵: ۱۲۷). بنا به نظر برخی از اندیشمندان، در حدود پنجاه درصد از شهروندان ایرانی از اقوام غیر فارس هستند (مقصودی، ۱۳۸۰: ۱۶)؛ بر این اساس یکی از پایدارترین مسائل اجتماعی ایران در دوران معاصر، چگونگی همزیستی و همگرایی این اقوام بوده است. با تشکیل دولت مدرن (پهلوی) از قدرت و نفوذ

1- Tolerance

2- Social Tolerance

سیاسی قبایل، خوانین و تشکیلات قومی کاسته شد؛ برنامه‌های اعمال شده از سوی دولت در جهت یکسان سازی فرهنگی، اسکان عشایر، متحدالشکل کردن لباس‌ها و . . . منجر به انحلال جامعه سنتی و محلی و تقویت تشکیلات بروکراتیک شد (بشیریه، ۱۳۷۵: ۲۸۶). استان فارس از جمله مناطقی بود که از سوی دولت رضاشاه سیاست اسکان با شدت تمام اعمال شد. یکی از کانون‌های بسیار مهم این استان که اعمال سیاست اسکان در آن صورت گرفت شهرستان کازرون بود. این منطقه از دیرباز محل سکونت اقوام متعددی (ترک، لر، فارس و خرده گروه‌های دیگر) با تفاوت‌های فرهنگی، زبانی یا گویشی بوده است که طی قرن‌ها در کنار یکدیگر زندگی می‌کردند؛ اما این همزیستی همواره مسالمت‌آمیز نبوده است. گاهی اوقات با مشکلاتی در نحوه برقراری ارتباط با یکدیگر و با نظام سیاسی در طرح مطالبات و خواسته‌های مختلف خود و روش‌های دستیابی به آن‌ها مواجه بوده‌اند؛ همچنین برخورداری از تنوع گوناگونی قومی، معیشتی و فرهنگی باعث به‌وجود آمدن شکاف‌ها و اختلافات متعددی در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی و گاه تضاد و ستیز شده است؛ در نتیجه خواسته یا ناخواسته موجبات بروز مسائلی در سطح خرد جامعه شده است. بروز تعارضاتی در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین روی دادن رگه‌هایی از خشونت‌های سیاسی و اجتماعی که در سال ۱۳۹۷ در کازرون رخ داد، نشان می‌دهد که مسأله رواداری اجتماعی و سیاسی برای دولت به مسأله‌ای مهم و چالش‌برانگیزی تبدیل شده است. با توجه به تاریخ اجتماعی و سیاسی منطقه مورد مطالعه رواداری اجتماعی بین اقوام و طوایف گوناگون از نظر تاریخی مرسوم نبوده است و قومیت‌ها با عقاید متفاوت، با تعصب اقتدارگرایانه پاسخ داده‌اند؛ با وجود این شواهد تاریخی گویای نیاز مبرم و ذاتی انسان به زندگی جمعی بوده است و همزیستی انسان‌ها در کنار هم مسأله‌ای است که همواره در طول تاریخ وجود داشته و انسان‌ها در پی آن بوده‌اند که راه‌ها و شیوه‌های زندگی مسالمت‌آمیز را در کنار هم بیابند (بهشتی و رستگار، ۱۳۹۲: ۸). درگیری‌ها و کشمکش‌های مختلف قومی نشان‌دهنده محیطی مستعد تنش‌های سیاسی و اجتماعی و ایجاد مسأله‌ای اجتماعی است که نظم و امنیت شهروندان را به مخاطره می‌اندازد، از سوی دیگر، حساسیت و دامنه ارتباط اقوام با یکدیگر، منعکس‌کننده رواداری اجتماعی و یا برعکس، کشمکش و تضاد بین قومی و نارواداری است که در هر دو حالت در سرنوشت منطقه مورد مطالعه تأثیرگذار است. ویلیامز^۱ معتقد است که اگر گروه‌های مختلف عقاید متفاوت داشته باشند و جایگزینی برای زندگی در کنار هم نداشته باشند تساهل امری ضروری خواهد بود (ژاندرون^۲، ۱۳۷۸: ۱۴)؛ در چنین شرایطی آنچه باعث همبستگی اجتماعی اقوام خواهد شد، گسترش فرهنگ رواداری است. بر اساس فرضیه‌ی تماس رواداری بیشتر در میان مردمی است که با شبکه‌های اجتماعی متنوع سروکار دارند و در موقعیت اجتماعی مختلف حضوری

1- Williams

2- Gendron

فعال دارند. بنابراین تماس با دیگران زمانی به رواداری منجر می‌شود که تماس با سایر گروه‌ها مبتنی بر رابطه‌ای برابر، غیررقابتی، داوطلبانه و شامل اهداف مشترک باشد (Côté & Andersen, 2013: 91). با توجه به تنوع قومیتی شهرستان کازرون و نیز برخورداری اقوام ساکن در آن از ارزش‌ها، باورداشت‌ها و فرهنگ قومی خود، از جمله عواملی که ممکن است تأثیر زیادی بر جامعه بگذارد، چگونگی برخورد افراد با فرهنگ‌های قومی مختلف در درون یک جامعه است و این مهم جزء با شناخت افراد نسبت به قومیت‌ها حاصل نخواهد شد؛ برای نیل به این هدف افراد نیازمند هوش فرهنگی هستند. در چنین مواقعی درک از وضعیت فرهنگی جدید به منزله‌ی یکی از توانایی‌های انسان، گره‌گشای مشکلات غیرمنتظره است. این نوع شناخت و درک مناسب به هوش فرهنگی فرد بستگی دارد. پلام معتقد است افرادی که دارای هوش فرهنگی بالاست توانایی یادگیری در محیط فرهنگی جدید را دارد و از رویارویی با فرهنگ‌های جدید لذت می‌برند (Deng & Gibson, 2008:184)؛ چنین افرادی دارای سه ویژگی بارز به شرح زیر هستند:

الف) تأثیر آگاهی را نشان خواهند داد یعنی شناختی که مبنایی برای افراد فراهم می‌کند تا بدانند که چگونه دیگران تأثیرات و توانایی برای پیش‌بینی آن‌ها را به‌وجود می‌آورند؛
ب) از تنوع فرهنگی شناخت دارند یعنی روابط اجتماعی علت و معلولی و قوانین اجتماعی را در فرهنگ‌ها پیش‌بینی می‌کنند؛

ج) این توانایی را دارند تا با موفقیت تمایلات‌شان را به عمل مبدل سازند (ارلی و آنگ، ۲۰۰۳).
بنابراین، سؤال این است که آیا افراد با هوش فرهنگی بالا از لحاظ فکری و عملی در برابر دیگرانی با سلاقت و فرهنگ‌های مختلف رواداری خواهند داشت؟ آیا بر مبنای آنچه که از هوش فرهنگی با مؤلفه‌های فراشناختی، شناختی، رفتاری و انگیزشی برداشت کرده‌اند از خود در برابر دیگران رواداری نشان می‌دهند؟

رواداری و هوش فرهنگی از جمله مفاهیمی هستند که در رشته‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. این اصطلاحات در جامعه‌شناسی نیز مورد توجه بوده است. وگت^۱ رواداری را ابزاری برای جامعه امروزی می‌داند و آن را به سه دسته تقسیم می‌کند: ۱- رواداری سیاسی: یعنی رواداری نسبت به اعمال افراد در فضای عمومی با احترام به آزادی‌های مدنی ۲- رواداری اخلاقی: یعنی رواداری نسبت به اعمال دیگران در فضای خصوصی ۳- رواداری اجتماعی: رواداری نسبت به ویژگی‌های مختلف انسانی که از تولد همراه او هستند (عسگری، شارع‌پور و آزاد ارمکی، ۱۳۸۸). وی همچنین رواداری را خویش‌تنداری در برابر چیزی که دوست نداریم یا چیزی که

1- Vogt

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی . . .

نسبت به آن احساس تهدید می‌کنیم، می‌داند؛ وگت معتقد است که ما معمولاً برای حفظ یک گروه اجتماعی یا سیاسی و ترویج هماهنگی در گروه این راه را انتخاب می‌کنیم. (فلیپس^۱، ۲۰۰۴: ۲۴).
چیکرینگ و ریسر^۲ در بررسی رواداری بر دیدگاه وگت تکیه کرده‌اند؛ آن‌ها معتقد بودند افراد روادار، دارای توانایی هستند که به آن‌ها این اجازه را می‌دهد که علاوه بر پذیرش و احترام نسبت به تفاوت‌ها، به تحقیق بیشتری درباره‌ی این تفاوت‌ها علاقه نشان دهند و وجود آن‌ها را نیز بپذیرند. بر این اساس افراد با تمایل روادارانه علاوه بر تحمل ناملایمت‌ها، به افراد متفاوت از خود با آغوش باز خوش آمد می‌گویند و به دنبال صمیمیت اجتماعی با آن‌ها هستند (چیکرینگ و ریسر، ۱۹۹۳: ۶۳؛ به نقل از فلیپس، ۲۰۰۴، ۲۸؛ عسگری و شارع‌پور، ۱۳۸۸: ۸).

پیتر کینگ^۳ رواداری را به چهار دسته تقسیم می‌کند ۱- عقیدتی: رواداری در مقابل عقاید دیگر (باور به دگراندیشی، نسبی‌گرایی فرهنگی عدم تعصب، باور به آزادی عقیده دیگران)، ۲- سیاسی: قبول حق برای گروه‌های دیگر و بکارگیری اصول دموکراسی. ۳- هویتی: رواداری نسبت به هویت‌های دیگر (ملیت، جنس، نژاد، طایفه، زبان، دین و . . .). ۴- رفتاری: رواداری در روابط اجتماعی، رواداری نسبت به رفتارهای مختلف دیگران (قانونی - غیرقانونی) مانند روابط جنسی، رفتار با مجرمان و عدم سخت‌گیری نسبت به بعضی از جرم‌ها در جامعه. (کینگ، ۱۹۷۶: ۴۰).

گلداسمیت^۴ رواداری را به دو دسته تقسیم می‌کند ۱- فعال: که به دو صورت ذهنی، یعنی رواداری شفاهی نسبت به دیگران و عینی، یعنی رواداری عملی نسبت به دیگران. ۲- منفعل: یعنی بی‌تفاوتی افراد نسبت به یکدیگر. به اعتقاد گلداسمیت اگر توسعه‌ی اجتماعی و توسعه در سایر عرصه‌ها با موفقیت صورت گیرد، رواداری منفعل به رواداری فعال تبدیل می‌شود. همچنین وی معتقد است رواداری منفعل، ناکامی و بی‌علاقگی، همگی حاکی از این است که واکنش‌های خشونت‌آمیز، دوباره گسترش خواهد یافت (گلداسمیت، ۱۹۷۲: ۱۶۱؛ به نقل از عسگری و شارع‌پور، ۱۳۸۸).

والزر نیز معتقد است رواداری حتی در اکراه‌آمیزترین شکل‌های آن و بی‌ثبات‌ترین سامان‌های آن نیز بسیار مطلوب است. وی رواداری را همزیستی گروه‌های مختلف مردم با تاریخ و فرهنگ و هویت‌های گوناگون تعریف می‌کند؛ وی در بحث از مقولات عملی مدارا، این مفهوم را با چندین مقوله‌ی اصلی و عملی ارتباط می‌دهد که عبارت است از: قدرت، طبقه، جنسیت، دین و آموزش (والزر، ۱۳۸۳).

1- Phelps

2- Chickering & Reiss

3- King

4- Goldschmidt

از دیگر نظریه‌ها درباره‌ی رواداری، نظریه‌ی محرومیت نسبی و فاصله‌ی طبقاتی ویلکینسون (۱۹۹۶) است. طبق این دیدگاه کاهش شکاف و فاصله‌ی طبقاتی میان طبقات فقیر و غنی سبب افزایش رواداری اجتماعی می‌شود؛ بنابراین، کشورهای دارای شکاف طبقاتی کمتر، میزان جرم و جنایت، سلامت اجتماعی و به‌طور کلی رواداری اجتماعی بیشتری دارند (به نقل از بهشتی و رستگار، ۱۳۹۱: ۱۷).

آگاهی از فرهنگ‌های مختلف نیز باعث شد تا اهمیت ارتباطات فرهنگی و شناخت الگوهای فرهنگی سایر ملل و آداب و رسوم دیگر اقوام برای افراد جامعه به‌ویژه افراد تحصیل کرده دوچندان گردد؛ این توانایی در میان پژوهشگران تحت عنوان هوش فرهنگی مطرح گردیده که رسالتش افزایش قابلیت و توانمندی افراد در جهت فهم و عملکرد مناسب در میان طیف گسترده‌ای از فرهنگ‌ها را می‌دهد (توماس ۲۰۰۶). مفهوم هوش فرهنگی اولین بار توسط ارلی و انگ^۱ (۲۰۰۳) از محققان مدرسه اقتصادی لندن مطرح شد. این دو، هوش فرهنگی را توانایی فرد در انطباق موفقیت‌آمیز با محیط فرهنگی جدید تعریف کرده‌اند (ایرلی و انگ، ۲۰۰۳: ۵۲).

هوش فرهنگی به ظرفیت‌های شخصی اطلاق می‌شود که انسان را به تعامل مؤثر با دیگر انسان‌ها با پیشینه و زمینه‌های فرهنگی گوناگون توانا می‌کند (بریسلین و همکاران، ۲۰۰۶: ۴۳). پیترسون^۲ نیز هوش فرهنگی را استعداد به‌کارگیری مهارت‌ها و توانایی‌ها در محیط‌های مختلف تعریف کرده است (پیترسون، ۲۰۰۴).

بر اساس نظر آنگ و ارلی هوش فرهنگی هوشی متفاوت از هوش اجتماعی و عاطفی است؛ بدون داشتن انگیزه کافی، هوش فرهنگی بی‌مفهوم است؛ این عنصر توانایی همدل شدن را مدنظر قرار می‌دهد؛ تمایل به برقراری ارتباط و استمرار در راه رسیدن به هدف، بزرگترین شکاف‌های فرهنگی را پوشش می‌دهد، بنابراین مفهوم هوش فرهنگی در راستای هوش عاطفی و اجتماعی است؛ هوش عاطفی بر این فرض است که افراد، با فرهنگ خود آشنا هستند، بنابراین برای تقابل با دیگران از روش‌های فرهنگ خودی استفاده می‌کنند؛ هوش فرهنگی جایی نمود می‌یابد که هوش عاطفی ناتوان است یعنی در جایی که با افرادی در محیط‌های ناآشنا سروکار داریم (ارلی و موساکوفسکی^۳، ۲۰۰۴).

ارلی و انگ (۲۰۰۳)؛ انگ، ونداین و گُه (۲۰۰۷ و ۲۰۰۶) و فتولا (۲۰۰۹)، هوش فرهنگی را به چهار مؤلفه‌ی تقسیم نمودند که عبارتند از:

۱- هوش فرهنگی فراشناختی^۴: به فرآیندهای ذهنی‌ای اشاره می‌کند که افراد برای درک و فهم اطلاعات فرهنگی استفاده می‌کنند؛ این هوش شامل قابلیت فرد در کنترل فعالانه‌ی رفتارها، فرهنگ-

1- Earley & Ang

2- Peterson

3- Early & Mosakowski

4- Metacognitive

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی ...

پذیری و آگاهی در طول تعاملات میان فرهنگی است. افرادی که از لحاظ هوش فرهنگی فراشناختی قوی هستند، به‌طور آگاهانه مفروضات فرهنگی خود را مورد سؤال قرار داده، در طول تعاملات خود، آن‌ها را بروز داده و دانش فرهنگی خود را در تعامل با افرادی از دیگر فرهنگ‌ها تنظیم می‌نمایند (فلاول^۱)، (۱۹۷۹). بر این اساس، هوش فرهنگی فراشناختی به هوشیاری فرهنگی فرد و آگاهی فرد در طول تعاملات با افرادی که پیشینه‌های فرهنگی متفاوتی دارند، اشاره می‌کند. عامل فراشناختی به چند دلیل یک جزء مهم از هوش فرهنگی می‌باشد. اولاً، تفکر فعال در خصوص افراد و شرایط در محیط‌های متفاوت فرهنگی را بهبود می‌بخشد. دوم این‌که، محرک چالش‌های فعال در مقایسه با اتکاء سخت بر تفکر و مفروضات محدود فرهنگی می‌باشد و سوم این‌که افراد را به سمت رواداری اجتماعی سوق می‌دهد به نحوی که آن‌ها از لحاظ فرهنگی متناسب‌تر شده و تمایل بیشتری از خود برای رسیدن به نتایج مطلوب در تعاملات بین فرهنگی نشان دهند (آنگ و همکاران، ۲۰۰۷).

۲- هوش فرهنگی شناختی^۲: توانایی فرد برای درک تشابه و تفاوت میان فرهنگ‌های مختلف است و این کار مستلزم ساختارهای دانش عمومی و نقشه‌های ذهنی در مورد فرهنگ‌های متفاوت است (آنگ و همکاران، ۲۰۰۶). در حقیقت، هوش فرهنگی شناختی به‌عنوان شناخت از جنبه‌های فرهنگی محیط و جایگاه فرد در آن شناخت توصیف می‌شود و شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی را نیز در بر می‌گیرد. این شناخت دانش فرد از هنجارها، اعمال و بایدها و نبایدهای خاص در محیط‌های فرهنگی متفاوت است (ارلی و آنگ، ۲۰۰۳؛ آنگ و همکاران، ۲۰۰۷). افرادی که هوش فرهنگی شناختی بالایی دارند احتمالاً به‌ندرت کلیشه‌های منفی را بر اساس ویژگی‌های فرهنگی سطحی نظیر قومیت‌گرایی شکل می‌دهند (آبرئو^۳، ۲۰۰۱). ارتباط مثبت بین هوش فرهنگی شناختی فرد با آگاهی از هنجارها، اعمال و بایدها و نبایدها که در فرهنگ‌های مختلف از تجربیات شخصی و تحصیلات کسب می‌شوند، با زمان انسجام و پذیرش توسط فرد تأیید شده است (آنگ و همکاران، ۲۰۰۷: ۳۳۸).

۳- هوش فرهنگی رفتاری^۴: توانایی فرد برای کسب رفتارهای مناسب برای یک فرهنگ جدید است (ارلی و پترسون، ۲۰۰۴). به‌عبارتی هوش فرهنگی رفتاری به قابلیت به‌کارگیری مجموعه‌ی رفتاری انعطاف‌پذیر بر اساس ویژگی‌های موقعیت‌های فرهنگی ثابت اشاره دارد و این همان قابلیت انجام رفتارهای کلامی و غیرکلامی مناسب در موقعیت‌های میان فرهنگی خاص می‌باشد. لذا انعطاف‌پذیری فرد را در نشان دادن رفتار مناسب، هنگام برقراری ارتباط با افرادی که پیشینه‌ی فرهنگی‌شان متفاوت

-
- 1- Flavell
 - 2- Cognitive
 - 3- Abreu
 - 4- Behavioral

است، منعکس می‌سازد (آنگ و همکاران، ۲۰۰۷). هوش فرهنگی رفتاری از برجسته‌ترین جلوه‌های بیرونی تعاملات اجتماعی به حساب می‌آید. افراد می‌توانند با نشان دادن شناخت خود از فرهنگ‌های دیگر آن‌ها را خلع سلاح کنند. همچنین رفتارهای ظاهری و حرکات فرد که نشان‌دهنده علاقه و احترام فرد به فرهنگ‌های موجود در محیط‌های جدید هستند، در این بعد جای می‌گیرند.

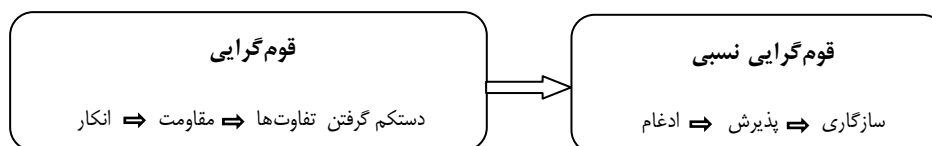
۴- انگیزش فرهنگی^۱: نشان‌دهنده علاقه فرد به آزمون فرهنگ‌های دیگر و تعامل با افرادی از فرهنگ‌های مختلف است (آنگ^۲ و ون داین و کُ، ۲۰۰۷). اطمینان و اعتماد فرد به اینکه توانایی لازم برای تطبیق با فرهنگ جدید را دارد. این مؤلفه بر میزان گشودگی برای تجربه تعامل با مردم سایر فرهنگ‌ها و میزان رضایتی که از آن تعاملات در خود می‌یابند، اشاره دارد و نیز توانایی هدایت توجه، علاقه و انرژی افراد برای یادگیری و عملکرد به شیوه‌های مؤثر در موقعیت‌هایی که با تفاوت‌های فرهنگی مشخص می‌شوند را منعکس می‌کند (به نقل از رستمی و نوشادی، ۱۳۹۴: ۷۹-۸۰). افرادی که مؤلفه انگیزشی بالایی در هوش فرهنگی دارند، در تعاملات میان فرهنگی اثربخش‌تر عمل می‌کنند و این احساس قوی را دارند که می‌توانند با طرز فکرهای مختلف دیگران و شرایط متغیر و ناشناخته کنار بیایند و پیچیدگی و عدم اطمینان را مدیریت کنند؛ شخصی که در بعد انگیزشی، هوش فرهنگی پایینی داشته باشد، هنگامی که در دستیابی به هدف دچار ناامیدی اولیه گردد، انتظارات کارآمدی به‌طور تصاعدی افت پیدا می‌کند، از خود تصویر منفی پیدا می‌کند، از تعامل با دیگران دوری کرده و انزوا و عدم رواداری اختیار می‌کند (تسلیمی و دیگران، ۱۳۸۸: ۳۸-۳۷).

جامعه‌ای که اعضای آن دارای هوش فرهنگی بالایی هستند، حصارهای فرهنگی را درک نموده و بر این باورند که همین حصارهاست که می‌تواند رفتار بین افراد را چارچوب‌بندی نماید و می‌تواند نحوه‌ی فکر کردن و واکنش نشان دادن را در موقعیت‌های مختلف توجیه نماید. بنابراین جامعه برخوردار از هوش فرهنگی، قادر است که این بندها و حصارها را کاهش دهد چراکه این هوش توان فهم یک فرهنگ، یادگیری فزاینده در مورد آن و به‌تدریج، شکل‌دهی طرز فکر برای سازش و رواداری با فرهنگ‌های مختلف را ایجاد می‌کند تا در هنگام برخورد با سایر فرهنگ‌ها رفتار خود را بهتر با آن سازگار نمایند. بنابراین، هوش فرهنگی می‌تواند در محیط‌هایی که افراد آن از ویژگی چند فرهنگی و چندقومیتی برخوردارند، در جهت بهبود و اثربخشی روابط متقابل افراد و رواداری اجتماعی بیشتر با محیط اجتماعی، مشرثمر واقع شود. بدین ترتیب، هوش فرهنگی و تقویت آن، عاملی کارآمد در ایجاد رواداری اجتماعی میان نژادها و قومیت‌های مختلف و در نتیجه صلح و آرامش می‌باشد.

1-Motivational
2- Ang et al

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی ...

میلتون جی بنت (۲۰۰۴) نیز مدل تکاملی حساسیت بین فرهنگی^۱ را مطرح کرد؛ بر مبنای این مدل، توسعه ارتباطات بین فرهنگی افراد منجر به کاهش حساسیت‌های بین فرهنگی و رواداری اجتماعی می‌گردد؛ بر اساس این مدل زمانی که تجربه فرد در مورد تفاوت‌های بین فرهنگی افزایش می‌یابد، مهارت وی در شرایط بین فرهنگی بالاتر می‌رود. بنت مدل خود را به شش مرحله شناختی و ساختاری، که به صورت پیوستاری از حساسیت‌های فزاینده به سوی نسبی‌گرایی فرهنگی در حرکت است، تقسیم کرد و طی آن نشان داد که، افرادی با حساسیت بین فرهنگی، تمایل به تغییر شرایط خود از مرحله قوم‌گرایی به مرحله قوم‌گرایی نسبی دارند.

در مرحله قوم‌گرایی افراد فرهنگ خود را به‌عنوان واقعیتی محوری می‌بینند و بواسطه اجتناب از تفاوت‌ها و به حداقل رساندن اهمیت آن‌ها عمل می‌کنند؛ اما در مرحله قوم‌گرایی نسبی، مردم فرهنگ خود را در بستر سایر فرهنگ‌ها تجربه می‌کنند؛ بنابراین قوم‌گرایی نسبی می‌تواند بواسطه جستجوی تفاوت‌های فرهنگی از طریق پذیرش اهمیت آن‌ها، انطباق با یک چشم‌انداز برای به حساب آوردن آن‌ها و یا با ادغام کل مفهوم به تعرف هویت، ساخت یابد (بنت^۲، ۲۰۰۴: ۶۳؛ پینگ^۳ و همکاران، ۲۰۰۳؛ فولر^۴، ۲۰۰۷: ۳۲۴).

حساسیت ارتباط بین فرهنگی و شناخت نسبت به دیگر فرهنگ‌ها دویشتاز مهارتی در ارتباطات بین فرهنگی است. علی‌رغم امکان ارتباط مدل حساسیت بین فرهنگی با ابعاد هوش فرهنگی، تمرکز اولیه این مدل بر توانایی عاطفی افراد از قبیل مدیریت و تنظیم احساسات است. هوش فرهنگی نیز اساس و پایه‌ای برای حساسیت بین فرهنگی فراهم می‌کند که در افزایش مهارت ارتباطات بین فرهنگی تأثیرگذار است (Chen & Starosta, 2004).

رواداری اجتماعی بخصوص رواداری اجتماعی قومیت‌ها از جمله مسایلی است که در ایران پژوهش‌های اندکی در مورد آن صورت گرفته است. همچنین هوش فرهنگی به‌عنوان یکی از عامل‌های

1- Evolutionary model of cultural sensitivity

2- Bennett

3- Paige

4- Fuller

تأثیرگذار بر رواداری اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ البته درباره‌ی هر دو متغیر موجود در موضوع به صورت مجزا پژوهش‌هایی انجام شده است که برخی از آن‌ها در ادامه بیان می‌شوند:

عسگری و شارع‌پور (۱۳۸۸) در پژوهش «گونه‌شناسی مدارا و سنجش آن بر مبنای تقسیم‌بندی وگت» دریافته‌اند، مدارای سیاسی در میان ابعاد مدارا از میزان بالاتری برخوردار است، همچنین چهار متغیر اعتماد نهادی، سن، شبکه‌های غیررسمی و سرمایه‌ی اجتماعی انحصاری و ارتباطی، مهمترین تبیین‌کننده‌های مدارا می‌باشند.

مقتدایی (۱۳۸۹) در پژوهش «بررسی و سنجش میزان مدارای اجتماعی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن» به این نتایج رسیده که آنومی و جزماندیشی رابطه‌ی معکوس و معنی‌داری با مدارای اجتماعی دارد. همچنین ارزش‌های ابراز وجود، اعتماد اجتماعی، احساس امنیت، فردگرایی و تحصیلات رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری با مدارا دارد.

ادیبی سده و همکارانش (۱۳۹۱) در پژوهشی درباره مدارای اجتماعی و ابعاد آن دریافته‌اند که رابطه‌ی معناداری بین متغیرهای سن، وضعیت تأهل، درآمد، جامعه‌پذیری قومی، قوم‌مداری و سرمایه‌ی فرهنگی با متغیر وابسته‌ی مدارای اجتماعی وجود دارد؛ هر چه فرد قوم‌گراتر باشد رواداری او در زمینه‌های مختلف کمتر است.

بهشتی و رستگار (۱۳۹۲) پژوهش «تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی» را به روش پیمایشی در شهر اصفهان انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که متغیر قومیت، جامعه‌پذیری قومی، قوم‌مداری و سرمایه‌ی فرهنگی بر مدارای اجتماعی افراد تأثیرگذارند. آن‌ها به این نتیجه دست یافتند که میزان مدارای اجتماعی میان اقوام ایرانی کمی از سطح میانگین بالاتر است.

بیاتی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی و تبیین جامعه‌شناسی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با مدارای اجتماعی» دریافته‌اند متغیرهای دینداری، اعتماد اجتماعی، ارزش‌های ابراز وجود و احساس امنیت اجتماعی با مدارای اجتماعی رابطه معناداری دارد، اما بین فردگرایی و جزماندیشی شهروندان به‌عنوان چالش‌های مرتبط با مدارای اجتماعی، رابطه معناداری ملاحظه نگردید.

تاریوردی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش «نقش هوش فرهنگی در تسهیل انسجام گروهی بازیکنان لیگ برتر هندبال» نشان دادند بین هوش فرهنگی و مؤلفه‌های آن با انسجام تیمی و عملکرد بهتر بازیکنان، رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد؛ بنابراین، برای آنکه مربیان بتوانند تاکتیک‌های مدنظر خود را در راستای موفقیت تیم اجرا کنند، پیشنهاد می‌شود به هوش فرهنگی تیم توجه کنند.

ابزری، اعتباریان و خانی (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر هوش فرهنگی بر اثربخشی گروهی به این نتایج رسیدند که بین هوش فرهنگی و مؤلفه‌های آن با اثر بخشی گروهی رابطه معناداری وجود دارد؛ همچنین مؤلفه‌های انگیزشی و رفتاری قابلیت پیش‌بینی اثربخشی گروهی را دارد.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی . . .

یزدخواستی و همکاران (۱۳۹۰) در بررسی رابطه تماس‌های بین فرهنگی و هوش فرهنگی دریافته‌اند که تماس‌های بین فرهنگی می‌توانند به‌طور قابل ملاحظه‌ای به افزایش هوش فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی منجر شود، اما تماس‌های مجازی نقش مخربی در هوش فرهنگی دارند. همچنین رسانه‌هایی که با تمرکز بر خبرهایی که هرچند احتمالاً از ارزش خبری بالایی برخوردارند اما نشان‌دهنده واقعیت زندگی اجتماعی نیستند می‌توانند در تضعیف هوش فرهنگی نقش بازی کنند.

آهنچیان و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی بررسی رابطه هوش فرهنگی با تعامل اجتماعی به این نتیجه رسیدند که رابطه معناداری بین هوش فرهنگی و تعامل اجتماعی وجود ندارد.

غفاری و خانی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «ارتباط سرمایه اجتماعی و هوش فرهنگی در بین دانشجویان» دریافته‌اند همبستگی مستقیمی بین عملکرد تحصیلی و هوش فرهنگی وجود دارد همچنین رابطه مثبتی بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های هوش فرهنگی وجود دارد و این همبستگی باعث عملکرد تحصیلی بهتر خواهد شد.

کیم و ژونگ^۱ (۲۰۱۰) در پژوهش «دین و مدارای سیاسی در کره جنوبی» به این نتایج رسیدند که بوداییان نسبت به پروتستان‌ها و سنت‌گرایان مذهبی، مدارای بیشتر و نسبت به نوگرایان مذهبی، مدارای سیاسی کمتری دارند.

کارو و شولتز^۲ (۲۰۱۲) در بررسی فرضیه‌هایی درباره‌ی مدارا دریافته‌اند هرچه روابط افراد با گروه‌ها افزایش یابد، مدارا نیز به‌طور معناداری افزایش خواهد یافت. افزایش مدارا به نوع رابطه نیز بستگی دارد؛ به‌طوری که اگر روابط، متنوع و از محدودیت خارج باشد، مدارا بیشتر خواهد شد.

ثریا سینتانگ^۳ و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهش «فرهنگ مدارا در خانواده‌های تازه مسلمان شده در مالزی» به این نتایج رسیدند که زندگی در یک جامعه چند دینی باعث رشد بهتر درک متقابل احترام و مدارا نسبت به مسلمان جدید می‌شود و در نهایت منجر به پاسخ حمایتی از جانب خانواده‌ای که به تازگی سبک زندگی جدید را به‌عنوان مسلمان پذیرفته، می‌شود.

ون داین (۲۰۰۵) در بررسی رابطه بین شخصیت افراد و چهار عامل هوش فرهنگی، دریافته که وجدان‌گرایی با بعد فراشناختی هوش فرهنگی ارتباط معناداری دارد، شادابی و ثبات عاطفی با جنبه رفتاری هوش فرهنگی در ارتباط است و برونگرایی با ابعاد دانش، انگیزش و رفتار ارتباط معنی‌داری دارد. از مهمترین ویژگی‌های شخصیتی، گشودگی در کسب تجربه است که با هر چهار بعد هوش فرهنگی ارتباط مثبت دارد.

1- Kim & Zhong

2- Caro & Schulz

3- Sintang

در مجموع با وجود جستجوی گسترده، نظریه‌ی مشخصی درباره‌ی چگونگی تبیین وضعیت مدارای اجتماعی به‌وسیله‌ی هوش فرهنگی یافت نشد. مطالب مطرح‌شده این موضوع را بیان کردند که از مهم‌ترین عوامل وجود نداشتن رواداری، نداشتن ارتباط یا نداشتن آگاهی‌های لازم از سایر فرهنگ‌هاست؛ بر اساس بخش نظری پژوهش و نتایج به‌دست آمده از پیشینه تجربی پژوهش، چارچوبی مفهومی تنظیم و بر اساس آن فرضیه‌ها و مدل تجربی پژوهش بدین‌صورت تدوین و مطرح گردیده است.

۱- بین هوش فرهنگی فراشناختی اعضاء قومیت‌ها و میزان رواداری اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

۲- بین هوش فرهنگی شناختی اعضاء قومیت‌ها و رواداری اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

۳- بین هوش فرهنگی رفتاری اعضاء قومیت‌ها و رواداری اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

۴- بین هوش فرهنگی فراشناختی اعضاء قومیت‌ها و رواداری اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

۵- بین درآمد اعضاء قومیت‌ها و رواداری اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

۶- بین سن اعضاء قومیت‌ها و رواداری اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

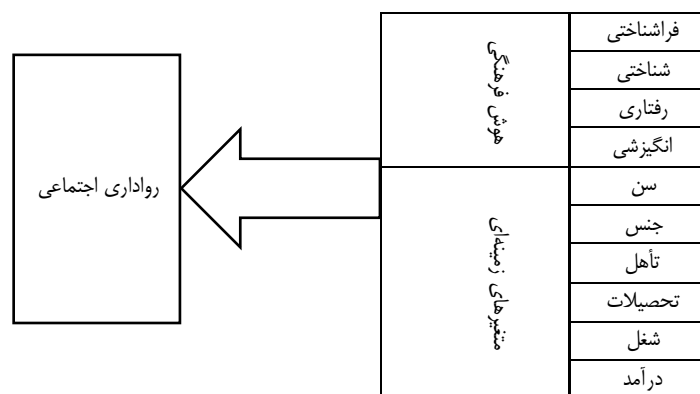
۷- بین میزان رواداری اجتماعی زنان و مردان اقوام تفاوت معناداری وجود دارد.

۸- بین رواداری اجتماعی اعضاء قومیت‌ها با توجه به وضعیت تأهل آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

۹- بین رواداری اجتماعی اعضاء قومیت‌ها با توجه به سطح تحصیلات آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

۱۰- بین رواداری اجتماعی اعضاء قومیت‌ها با توجه به وضعیت شغلی آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

۱۱- بین رواداری اجتماعی اعضاء قومیت‌ها با توجه به قومیت آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

روش

این پژوهش بر اساس رویکرد کمی با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است؛ برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. سطح تحلیل این پیمایش خرد و واحد تحلیل فرد است. جامعه آماری تحقیق کلیه اقوام (فارس، لر، ترک و . . .) که در برگیرنده کل جمعیت شهرستان کازرون است، بر پایه سرشماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران، ۲۶۶۲۱۷ نفر می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و با توجه به حجم جامعه و با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۹ نفر انتخاب شدند. پس از گردآوری پرسشنامه مشخص شد که ۳۵۳ نفر از اعضای نمونه‌ی مورد نظر به‌صورت کامل پرسشنامه را پاسخ داده‌اند و تعداد ۳۶ نفر نیز به‌صورت ناقص پرسشنامه را تکمیل نموده بودند که در مرحله‌ی اصلی تجزیه و تحلیل داده‌ها، از تحلیل کنار گذاشته شدند.

در این پژوهش برای بررسی میزان دقت شاخص‌ها و گویه‌های مربوط به هر متغیر و سنجش روایی کل پرسشنامه، از اعتبار صوری^۱ استفاده شد؛ به این صورت که تعاریف مفاهیم و متغیرها به کارشناسان مورد نظر (اساتید جامعه‌شناسی) عرضه شد که نظر آن‌ها مبنی بر تأیید اعتبار پرسشنامه بود. بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ضریب پایایی همه متغیرهای پژوهش بالاتر از ۰/۷ می‌باشد.

جدول شماره (۱): پایایی پرسشنامه نهایی بر اساس آلفای کرونباخ

متغیر	شاخص	ضریب آلفا
هوش فرهنگی	بعد فراشناختی	۰/۸۴۳
	بعد شناختی	۰/۷۸۵
	بعد رفتاری	۰/۷۶۵
	بعد انگیزشی	۰/۸۲۳
رواداری اجتماعی	سیاسی	۰/۸۹۳
	عقیدتی	۰/۷۴۶
	هویتی	۰/۷۵۲
	رفتاری	۰/۸۳۴

هوش فرهنگی؛

تعریف مفهومی: هوش فرهنگی به ظرفیت‌های شخصی اطلاق می‌شود که انسان را به تعامل مؤثر با دیگر انسان‌ها با پیشینه و زمینه‌های فرهنگی گوناگون توانا می‌کند (بریسلین و همکاران، ۲۰۰۶: ۴۳).

تعریف عملیاتی: ابعاد هوش فرهنگی بر مبنای تقسیم‌بندی انگ و همکاران، ۲۰۰۷

ابعاد هوش فرهنگی	تعریف	ویژگی‌ها
الف) بعد فراشناختی	فرد چگونه تجربیات فرهنگی را درک می‌کند.	تدوین استراتژی پیش از برخورد میان فرهنگی، بررسی مفروضات در حین برخورد و تعدیل نقشه‌های ذهنی در صورت متفاوت بودن تجارب واقعی از انتظارات پیشین است.
ب) بعد شناختی	درک فرد از تشابهات و تفاوت‌های فرهنگی است و دانش عمومی و نقشه‌های ذهنی و شناختی فرد از فرهنگ‌های دیگر	شناخت سیستم‌های اقتصادی قانونی، هنجارهای تعامل اجتماعی، عقاید مذهبی، ارزش‌های زیبایی‌شناختی و زبان شامل ارزش درونی افراد برای تعاملات چندفرهنگی و اعتماد به نفس است که به فرد اجازه می‌دهد در موقعیت‌های فرهنگی مختلف به صورت اثربخش عمل کند.
ج) بعد انگیزشی	کمنک به افراد در مقابل موانع در جهت سازگاری با فرهنگ‌های دیگر؛ همچنین علاقه فرد به آزمودن فرهنگ‌های دیگر و تعامل با افرادی از فرهنگ‌های مختلف	فرهنگی مختلف به صورت اثربخش عمل کند.
د) بعد رفتاری	قابلیت فرد برای سازگاری با آن دسته از رفتارهای کلامی و غیرکلامی را در برای برخورد با فرهنگ‌های مختلف مناسب هستند.	مجموعه‌ای از پاسخ‌های رفتاری را شامل می‌شود که در موقعیت‌های مختلف به کار می‌آیند و متناسب با یک تعامل خاص یا موقعیت ویژه از قابلیت اصلاح و تعدیل برخوردارند.

ارلی و انگ (۲۰۰۳): انگ، ونداین و که (۲۰۰۷ و ۲۰۰۶) و فویلا (۲۰۰۹)

رواداری اجتماعی؛

تعریف نظری: رواداری فضیلت پرهیز کردن از توسل به قدرت در برابر عقیده یا عمل دیگران، در عین آنکه عقیده یا عملی با عقیده یا عمل خود ما، همساز نباشد، و با وجود آنکه اخلاقاً آن را نپسندیم (وارناک، ۱۳۷۹: ۱۹۸).

تعریف عملی: در این تحقیق متغیر رواداری اجتماعی با ابعاد (سیاسی، عقیدتی، هویتی و رفتاری) با استفاده از طیف لیکرت از طریق پرسشنامه سنجیده شده است.

- ۱- رواداری سیاسی: قبول حق برای گروه‌های قومی (گروه‌های مورد سنجش: در قالب انتخابات، مشارکت سیاسی تشکل‌های سیاسی، پست‌های سیاسی و ...)
- ۲- عقیدتی: باور به دگراندیشی، نسبی‌گرایی فرهنگی عدم تعصب، باور به آزادی عقیده دیگران (گروه‌هایی در رابطه با فرهنگ قومی، تعصب قومی، احترام به فرهنگ و عقاید اقوام دیگر و ...)
- ۳- هویتی: جنس، نژاد، طایفه، زبان، دین و ... (گروه‌هایی در قالب هویت قومی، نژادی و ...)
- ۴- رفتاری: روابط جنسی، رفتار با مجرمان و عدم سخت‌گیری نسبت به بعضی از جرم‌ها در جامعه (گروه‌ها در مورد قتل، ارتداد، مصرف مواد مخدر و در رابطه با روابط جنسی و ... (King, 1976: 40)).

قومیت؛

تعریف نظری: به جمعیتی اطلاق می‌شود که دارای خودمختاری زیادی در بازتولید زیستی خود باشد، ارزش‌های بنیادی فرهنگی ویژه‌ای داشته باشد و در درون اشکال فرهنگی با وحدت آشکاری گرد هم آمده باشند که آن‌ها را از دیگران تفکیک کند (رولان: ۱۳۸۰).

تعریف عملیاتی: قوم‌های ساکن منطقه مورد مطالعه (فارس، لر؛ ترک و ...).

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی . . .

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی؛ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان نشان می‌دهد، ۲۰ درصد آن‌ها زیر ۲۰ سال سن داشته‌اند، ۶۴ درصد بین ۲۰ تا ۴۰ سال و ۱۶ درصد بیش از ۴۰ سال سن داشته‌اند؛ جوان‌ترین و مسن‌ترین افراد مورد مطالعه به ترتیب دارای ۱۶ و ۶۵ سال بوده‌اند. ۵۵/۲ درصد جمعیت نمونه را مردان و ۴۴/۸ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. در مورد وضعیت تأهل نیز ۵۵/۵ درصد متأهل، ۳۸/۲ درصد مجرد، ۶/۳ درصد مطلقه بوده‌اند. بیشتر پاسخگویان با ۴۷ درصد دارای تحصیلات کارشناسی و بالاتر، ۳۳/۷ درصد دیپلم تا فوق دیپلم و ۱۹/۳ درصد زیر دیپلم بوده‌اند. در بحث اشتغال بیشترین درصد به ترتیب مربوط به ۳۴/۳ درصد شغل آزاد، ۳۰ درصد کارمند، ۲۲/۷ درصد دانشجو و بیکار و ۱۳ درصد مربوط به مقوله خانه‌داری بوده است. بر اساس اطلاعات بیشترین افراد نمونه پژوهش حاضر با ۲۸ درصد فراوانی دارای درآمد ماهیانه ۵۰۰۰۰۰۰-۳۰۰۰۰۰۰ تومان و کمترین آن‌ها با ۵/۸ درصد فراوانی درآمد ماهیانه‌ای کمتر از ۵۰۰۰۰۰ تومان داشته‌اند. همچنین نمونه مورد مطالعه بر اساس قومیت ۴۶/۹ درصد فارس، ۲۲/۷ درصد لر، ۲۱/۸ درصد ترک و ۷/۶ درصد سایر اقوام بوده است.

یافته‌های استنباطی؛

جدول شماره (۲): آزمون تفاوت میانگین رواداری اجتماعی بر حسب جنسیت

متغیر	جنسیت	N	میانگین	میانگین تفاوت	خطای استاندارد تفاوت	t	درجه آزادی	سطح معناداری	آزمون لوین	F	معناداری
رواداری اجتماعی	مرد	۱۹۵	۸۴/۸۹۲	۰/۸۱۶	۰/۷۱۲	۱/۱۴۶	۳۵۱	۰/۳۵۰	۰/۷۷۶	۰/۳۷۹	
	زن	۱۵۸	۸۴/۰۲۵								

همان‌گونه که نتایج جدول نشان می‌دهد میزان t مشاهده شده آزمودنی‌های زن و مرد برابر ۱/۱۴۶ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی ۳۵۱ و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نیست؛ در نتیجه فرض صفر رد نمی‌شود. لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان بیان داشت که میزان رواداری اجتماعی مردان و زنان با یکدیگر برابر است؛ همچنین سطح معناداری بدست آمده برای آزمون لوین نشان‌دهنده همگنی واریانس‌ها می‌باشد.

جدول شماره (۳): بررسی رابطه همبستگی بین متغیرهای سن و درآمد با رواداری اجتماعی

رواداری اجتماعی		متغیرها
P	r	سن
۰/۰۰۰	۰/۳۱۰	سن
۰/۰۹۳	-۰/۰۸۴	درآمد

تغییرات اجتماعی - فرهنگی، سال هجدهم، شماره شصت و نهم، تابستان ۱۴۰۰

نتایج جدول نشان می‌دهد به احتمال ۹۹ درصد رابطه معناداری بین سن و رواداری اجتماعی وجود دارد، همچنین ضریب همبستگی گویای شدت رابطه متوسط بین دو متغیر می‌باشد، به عبارتی با افزایش سن میزان مدارای بین قومیت‌ها نیز افزایش می‌یابد. اما رابطه معناداری بین درآمد و رواداری اجتماعی با سطح معناداری ۰/۰۹۳ وجود ندارد.

جدول شماره (۴): آزمون تحلیل واریانس رواداری اجتماعی بر اساس وضعیت تأهل، سطح تحصیلات،

وضعیت شغل و قومیت با رواداری اجتماعی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
وضعیت تأهل	۲۶۳/۳۵۰	۳	۸۷/۷۸۳	۱/۹۹۸	۰/۱۱۴
رواداری اجتماعی	۱۵۳۳۲/۶۴۵	۳۴۹	۴۳/۹۳۳		
بین گروهی	۱۵۵۹۵/۹۹۴	۳۵۲			
درون گروهی	۵۷۲/۷۱۳	۶	۹۵/۴۵۲	۲/۱۹۸	۰/۰۴۳
رواداری اجتماعی	۱۵۰۲۳/۲۸۱	۳۴۶	۴۳/۴۲۰		
درون گروهی	۱۵۵۹۵/۹۹۴	۳۵۲			
کل	۳۴۸/۸۵۵	۴	۸۷/۲۱۴	۱/۹۹۸	۰/۰۹۵
رواداری اجتماعی	۱۵۲۴۷/۱۳۹	۳۸۴	۴۳/۸۱۴		
درون گروهی	۱۵۵۹۵/۹۹۴	۳۵۲			
کل	۳۷/۵۷۲	۳	۱۲/۵۲۴	۲/۸۱	۰/۸۳۹
رواداری اجتماعی	۱۵۵۵۸/۴۲۳	۳۴۹	۴۴/۵۸۰		
درون گروهی	۱۵۵۹۵/۹۹۴	۳۵۲			

همان‌طور که مشاهده می‌شود؛ میزان F مشاهده شده وضعیت تأهل برابر ۱/۹۹۸ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی (۳ و ۳۴۹) و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نیست، در نتیجه فرض صفر رد نمی‌شود؛ لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان بیان داشت که میزان رواداری اجتماعی در بین افراد متأهل، مجرد و مطلقه با یکدیگر برابر است؛ با توجه به نتایج جدول، میزان F مشاهده شده برای سطح تحصیلات برابر ۲/۱۹۸ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی (۶ و ۳۴۶) و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار است؛ در نتیجه فرض صفر رد می‌شود؛ لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان بیان داشت که میزان اثر سطح تحصیلات بر رواداری اجتماعی پاسخگویان با یکدیگر متفاوت است. بنا براین با افزایش سطح تحصیلات رواداری اجتماعی قومیت‌ها افزایش می‌یابد.

نتایج نشان می‌دهد، میزان F مشاهده شده وضعیت شغلی برابر ۱/۹۹۸ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی (۴ و ۳۸۴) و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نیست، در نتیجه فرض صفر تأیید می‌شود؛ لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان بیان داشت که میزان رواداری اجتماعی در بین افراد با وضعیت شغلی مختلف (کارگر، کارمند، آزاد و . . .) با یکدیگر برابر است. همچنین نتایج نشان می‌دهد میزان F مشاهده شده ترکیب قومیتی برابر ۰/۲۸۱ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی (۳ و ۳۴۹) و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نیست در نتیجه فرض صفر تأیید می‌شود؛ لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان بیان داشت که میزان رواداری اجتماعی در بین قومیت‌های مختلف (فارس، ترک، لر و . . .) در شهرستان کازرون با یکدیگر برابر است.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی ...

جدول شماره (۵): ضریب همبستگی پیرسون ابعاد هوش فرهنگی با رواداری اجتماعی

ابعاد هوش فرهنگی	رواداری اجتماعی	رواداری سیاسی	رواداری عقیدتی	رواداری رفتاری	رواداری هویتی
بعد فراشناختی	ضریب همبستگی پیرسون سطح معناداری	**،/۴۴۹ /۰۰۰	**،/۲۹۹ /۰۰۰	**،/۲۷۶ /۰۰۰	**،/۳۸۸ /۰۰۰
بعد شناختی	ضریب همبستگی پیرسون سطح معناداری	**،/۲۹۳ /۰۰۰	**،/۲۲۱ /۰۰۰	*،/۱۲۸ /۰۰۰	**،/۱۵۰ /۰۰۰
بعد انگیزشی	ضریب همبستگی پیرسون سطح معناداری	**،/۳۴۳ /۰۰۰	**،/۲۰۸ /۰۰۰	**،/۳۱۱ /۰۰۰	**،/۲۴۶ /۰۰۰
بعد رفتاری	ضریب همبستگی پیرسون سطح معناداری	**،/۲۹۰ /۰۰۰	**،/۱۶۶ /۰۰۰	**،/۱۸۲ /۰۰۰	**،/۱۶۰ /۰۰۰

همان گونه که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، بین بعد فراشناختی و رواداری اجتماعی و تمامی زیر مؤلفه‌های آن همبستگی معنادار در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود و می‌توان گفت بعد فراشناختی قومیت‌ها با رواداری اجتماعی رابطه معناداری دارد و از آنجا که ضریب همبستگی برابر با ۰/۴۹۹ می‌باشد؛ این تأثیر نیز مثبت است؛ یعنی با افزایش میزان بعد فراشناختی، میزان رواداری اجتماعی در بین قومیت‌ها افزایش می‌یابد.

بر اساس جدول مشاهده می‌شود، بین بعد شناختی هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی با زیرمؤلفه‌های (سیاسی، رفتاری، هویتی و عقیدتی) همبستگی معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود؛ همچنین میزان ضریب همبستگی ۰/۲۹۳ نشانه تأثیر مثبت و رابطه معنادار این بعد بر رواداری اجتماعی است.

بر اساس نتایج بین بعد انگیزشی هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی با زیرمؤلفه‌های آن همبستگی معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد، بنابراین فرض صفر رد می‌شود؛ با توجه به اینکه ضریب همبستگی ۰/۳۴۳ می‌باشد؛ این تأثیر نیز مثبت است.

نتایج جدول نشان می‌دهد، بین بعد رفتاری هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی با زیرمؤلفه‌های آن همبستگی معنادار در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود، همچنین با توجه به میزان ضریب همبستگی ۰/۲۹۰ رابطه مثبت و معنادار است.

با توجه به نتایج ملاحظه می‌شود، بین متغیر مستقل هوش فرهنگی و ابعاد آن با رواداری اجتماعی و ابعاد آن شرط همبستگی برقرار است و همه فرضیه‌ها تأیید می‌شود.

جدول شماره (۶): ضریب همبستگی بین هوش فرهنگی با رواداری اجتماعی

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
هوش فرهنگی با رواداری اجتماعی	۰/۳۴۶	۰/۰۰۱

تغییرات اجتماعی - فرهنگی، سال هجدهم، شماره شصت و نهم، تابستان ۱۴۰۰

نتایج جدول شماره ۶ نشان می‌دهد بین متغیر هوش فرهنگی با رواداری اجتماعی همبستگی معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد. بر اساس معیار کوهن میزان ضریب همبستگی (۰/۳۴۶) گویای همبستگی متوسط بین دو متغیر می‌باشد؛ اما علامت مثبت همبستگی گویای رابطه مستقیم می‌باشد، یعنی با افزایش میزان هوش فرهنگی، میزان رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها نیز افزایش می‌یابد.

جدول شماره (۷): نتایج رگرسیون خطی برای بررسی پیش‌بینی‌کننده‌های رواداری اجتماعی

ضریب معناداری	T	ضریب استاندارد	ضرایب غیر استاندارد		
			خطای استاندارد	B	
۰/۰۳	۳/۰۸۵		۰/۷۷۵	۳۲۱/۵۰۶	ضریب ثابت
۰/۰۴۲	۳/۳۲۴	۰/۱۷۸	۰/۱۱۱	۸۲۱/۰۷۹	هوش فراشناختی
۰/۰۴۱	۳/۰۶۳	۰/۱۵۷	۰/۱۱۴	۳۸۱/۱۲۵	هوش شناختی
۰/۰۳۶	۲/۳۲۱	۰/۱۶۸	۰/۱۰۷	۳۵۴/۰۵۶	هوش انگیزشی
۰/۰۴۵	۵/۰۶۰	۰/۱۵۵	۰/۱۰۳	۱۹۵/۱۱۲	هوش رفتاری

با توجه به جدول شماره ۷، بعد فرا شناختی بیش از ۱۷ درصد نوسانات موجود در رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها را تبیین می‌نماید؛ همچنین ابعاد شناختی بیش از ۱۵ درصد، انگیزشی بیش از ۱۶ درصد و رفتاری بیش از ۱۵ درصد نوسانات موجود در رواداری اجتماعی را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش در پی آن بود که تأثیر هوش فرهنگی با زیرمؤلفه‌های فراشناختی، شناختی، رفتاری و انگیزشی را بر رواداری اجتماعی با زیرمؤلفه‌های (سیاسی، رفتاری، عقیدتی و هویتی) بین قومیت‌های (فارس، لر، ترک و . . .) ساکن در شهرستان کازرون مورد سنجش قرار دهد و میزان رابطه هر یک از ابعاد هوش فرهنگی را بر رواداری اجتماعی مشخص کند. انجام چنین پژوهشی به این دلیل اهمیت دارد که از یک سو قومیت‌ها دارای پیچیدگی و تنوع فرهنگی بالایی بوده و از سوی دیگر آگاهی از رواداری اجتماعی قومیت‌ها برای برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و فرهنگی لازم است؛ بنابراین برخورداری قومیت‌ها از سطح هوش فرهنگی مطلوب می‌تواند بر موانع و مشکلات موجود بین قومیت‌ها غلبه و به سطح تعاملات اجتماعی کمک کند.

نتایج پژوهش وجود روابط همبستگی بین هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی را تأیید نموده است. بنابر نتایج تمامی ابعاد هوش فرهنگی با زیرمؤلفه‌های رواداری اجتماعی رابطه مثبت و معناداری داشته است؛ به این معنا که قومیت‌هایی که دارای هوش فرهنگی بالایی بوده‌اند از رواداری اجتماعی بالاتری برخوردار بوده‌اند. بنابر نتایج میزان همبستگی ابعاد هوش فرهنگی با رواداری اجتماعی به ترتیب بعد فراشناختی ۴۴/۹ درصد، انگیزشی ۳۴/۳ درصد، شناختی ۲۹/۳ درصد و بعد رفتاری به میزان ۲۹ درصد

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی . . .

بوده است؛ در میان ابعاد هوش فرهنگی بعد فراشناختی بیشترین همبستگی را با رواداری رفتاری به میزان ۳۸/۸ درصد، همچنین بعد انگیزشی بیشترین همبستگی را با رواداری عقیدتی به میزان ۳۱/۱ درصد و ابعاد شناختی و رفتاری هوش فرهنگی بیشترین همبستگی را با رواداری هویتی به میزان ۳۱ و ۳۷/۷ درصد داشته‌اند؛ بر اساس نتایج می‌توان گفت، هوش فرهنگی یکی از متغیرهای قوی در پیش‌بینی رواداری اجتماعی بوده است و مؤید آن تحقیقات غفاری و خانی (۱۳۹۲)، یزدخواستی و همکاران (۱۳۹۰)، ابزری و اعتباریان (۱۳۸۹) و تارپوردی (۱۳۹۵) بوده است، ولی نتایج این پژوهش همسویی با نتایج پژوهش آهنجان و همکاران (۱۳۹۱) ندارد.

نتایج پژوهش مؤید آن است که هرچه سن افراد بالاتر می‌رود، رواداری بیشتر می‌شود؛ بر اساس فرضیه‌ی تماس رواداری بیشتر در میان مردمی است که با شبکه‌های اجتماعی متنوع سروکار دارند و در موقعیت اجتماعی مختلف حضوری فعال دارند (کوته و دیگران، ۲۰۰۹)؛ با توجه به این فرضیه با بالا رفتن سن افراد و حضور در شبکه‌های اجتماعی گسترده و همچنین اشغال پایگاه‌ها و جایگاه‌های اجتماعی مختلف، منجر به تماس‌های گسترده و در نهایت رواداری اجتماعی خواهد شد. نتایج این فرضیه همسو با نتایج تحقیق مومنی و همکاران (۱۳۹۵) می‌باشد. همچنین سطح تحصیلات تأثیر معناداری بر رواداری اجتماعی داشته است؛ یعنی هر چه سطح تحصیلات افراد بالاتر رفته، رواداری اجتماعی آن‌ها در زمینه‌های مختلف نیز افزایش پیدا کرده است؛ بر اساس دیدگاه پاتنام تحصیلات را می‌توان به‌عنوان سرمایه‌ی اجتماعی - فرهنگی دانست که در نهادینه‌کردن رفتارها و نگرش‌های دموکراتیک نقش بسیار مهمی دارد (Erickson & Côté, 2009)؛ افراد تحصیل کرده به‌دلیل آشنایی با دیدگاه‌های متفاوت و تجربه‌های زیسته متفاوت، جزم‌اندیشی کمتری دارند و دارای رواداری اجتماعی بیشتری هستند. بنا بر تحقیقات گذشته تحصیلات از عوامل تأثیرگذار بر رواداری اجتماعی بوده است (مومنی و همکاران، ۱۳۹۵؛ مقتدایی، ۱۳۸۹؛ جهانگیری، ۱۳۹۰؛ ادیبی سده، ۱۳۹۱؛ Dineen, 2001, Côté & Erickson, 2009). همچنین میانگین رواداری اجتماعی در مردان و زنان تفاوت معناداری ندارد؛ به این معنی که رواداری در زنان و مردان یکسان است. این نتیجه برخلاف نتیجه تحقیق آقابخشی و همکاران (۱۳۹۰) می‌باشد. همچنین پژوهش حاضر مؤید این است که میزان رواداری اجتماعی با توجه به سطح درآمد، وضعیت شغلی و تأهل در بین پاسخگویان یکسان می‌باشد؛ همچنین نتایج گویای آن است که میزان رواداری اجتماعی با توجه به گروه‌های قومی (فارس، لر، ترک و . . .) یکسان بوده است؛ این نتیجه برخلاف نتایج پژوهش‌های ادیبی و همکاران (۱۳۹۱) و رستگار و بهشتی (۱۳۹۲) می‌باشد که در نتایج تحقیقتشان بیان کرده بودند، رواداری با جامعه‌پذیری قومی و قوم‌مداری رابطه‌ی معناداری دارد.

به‌طور کلی نتایج پژوهش نشان می‌دهند میان هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد؛ در واقع، افراد دارای هوش فرهنگی بالاتر، در موقعیت‌های مختلف رواداری بیشتری از خود

نشان داده‌اند؛ بنابراین، نتایج پژوهش به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با نظریه‌های مطرح‌شده از جمله وگت (۲۰۰۲)، ارلی و انگ (۲۰۰۲) و بنت (۲۰۰۴) هم‌راستا هستند.

بر این اساس پیشنهاد می‌شود:

۱- برای بهبود روابط انسانی و همزیستی مسالمت‌آمیز و به‌دنبال آن بسترسازی مناسب برای برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و کارآمدی بهتر آن و بالابردن سطح رواداری اجتماعی و کاهش منازعات فکری، عقیدتی و رفتاری، هوش فرهنگی بیشتر در کانون توجه قرار گیرد و نسبت به افزایش ابعاد هوش فرهنگی میان افراد تمهیدات بیشتری به‌کار گرفته شود. این مهم را می‌توان با افزایش همزیستی و همسایگی فرهنگ‌های مختلف در عمل و آشناسازی مردم با آداب و رسوم دیگر اقوام و فرهنگ‌ها به‌صورت نظری ایجاد کرد.

۲- ترغیب و تشویق اعضای جامعه به شناخت سایر فرهنگ‌ها از طریق مطالعه در جهت بالا رفتن سطح هوش فرهنگی آن‌ها.

۳- افزایش تعاملات فرهنگی از طریق برگزاری جشنواره‌های معرفی اقوام و فرهنگ‌ها، ضمن آشناسازی مردم با فرهنگ دیگران، احساس نزدیکی بیشتری بین آن‌ها فراهم می‌کند و بسیاری از پیش‌داوری‌ها و تعصبات ناآگاهانه را کاهش می‌دهد و به این صورت به افزایش رواداری اجتماعی کمک می‌کند.

پیامدهای توجه به رابطه هوش فرهنگی و رواداری موجب می‌شود:

۱- در سطح خرد: افزایش سطح هوش فرهنگی مانع بروز بسیاری بدفهمی‌ها از رفتار یکدیگر می‌شود و در نتیجه، بسیاری از منازعات فردی و جمعی کاهش پیدا می‌کند.

۲- در سطح کلان: همان‌طور که نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند می‌توان با افزایش هوش فرهنگی در سطح جهانی، رواداری ملی و بین‌المللی و صلح جهانی را بهبود بخشید. بر این اساس تقویت و توسعه‌ی هوش فرهنگی، جزء با تقویت و ارتقای توأمان ابعاد شناختی، انگیزشی، رفتاری و فراشناختی هوش افراد، از طریق تجارب و برنامه‌های آموزشی امکان‌پذیر نخواهد بود.

منابع

- آقابخشی، حبیب‌اله؛ فریدون، کامران و نصیرپور، مجید. (۱۳۹۰). شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر سطح تحمل اجتماعی در شهر سراب، فصلنامه‌ی پژوهش اجتماعی، سال ۴، شماره ۱۰، صص ۱۷-۳۴.
- ادیبی سده، مهدی؛ رستگار و بهشتی، سید صمد. (۱۳۹۱). تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن بین اقوام ایرانی، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۵۰، صص ۷-۳۵.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی . . .

- اکبری، حسن. (۱۳۹۶). نقش قومیت در رفتار انتخاباتی اجتماعات چندقومی، جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۸، شماره پیاپی ۶۶، شماره دوم، صص ۷۱-۹۰.
- ایزری، مهدی و خانی. (۱۳۸۹). هوش فرهنگی رویارویی با تفاوت‌ها، عصر مدیریت، سال ۴، شماره ۱۶ و ۱۷، صص ۵۲-۵۷.
- بشریه، حسین. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی تجدد (۱)، مجله نقد و نظر، سال سوم، شماره اول، صص ۳۵۹-۳۵۸.
- بیانی، پروانه؛ جهانبخش، اسماعیل. (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با رواداری اجتماعی شهروندان شهر تهران، بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره ۹، شماره ۲، صص ۱۷-۳۹.
- بهشتی، صمد؛ رستگار، یاسر. (۱۳۹۲). تبیین جامعه‌شناختی رواداری اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی، مجله مسائل اجتماعی ایران، سال ۴، ش ۲، صص ۷-۳۵.
- تارپوردی، الف؛ صادق‌نژاد و زند. (۱۳۹۵). نقش هوش فرهنگی در تسهیل انسجام گروهی بازیکنان لیگ برتر هندبال ایران، مطابعات مدیریت ورزشی، ش ۳۸، صص ۱۴۲-۱۲۷.
- تسلیمی، محمدسعید؛ قلی‌پور، آرین. (۱۳۸۸). ارائه راهکارهایی برای ارتقای هوش فرهنگی مدیران دولتی در امور بین‌المللی، پژوهش‌های مدیریت، سال دوم، شماره ۴، صص ۲۹-۵۷.
- شارع‌پور، محمود؛ آزاد ارمکی، تقی و عسکری، علی. (۱۳۸۸). بررسی رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی با رواداری در بین دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های تهران و علامه طباطبایی، مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، دوره‌ی دهم شماره‌ی ۱، صص ۹۸-۶۴.
- ژاندرن، سادا. (۱۳۷۸). تساهل در تاریخ اندیشه غرب، ترجمه‌ی عبس باقری، تهران: نشر نی.
- جهانگیری، جهانگیر؛ افراسیابی، حسین. (۱۳۹۰). مطالعه خانواده‌های شهر شیراز در زمینه عوامل و پیامدهای مدارا، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره‌ی ۳، صص ۱۷۵-۱۵۳.
- عسگری، علی؛ شارع‌پور، محمود. (۱۳۸۸). گونه‌شناسی رواداری و سنجش آن در میان دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و علامه طباطبایی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم، شماره ۸، صص ۱-۳۴.
- مقتدایی، فاطمه. (۱۳۸۹). بررسی و سنجش میزان مدارای اجتماعی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- مقصودی، مجتبی (۱۳۸۰)، قومیت‌ها و هویت فرهنگی ایران، نشریه‌نامه پژوهش، شماره ۲۲ و ۲۳، صص ۲۰۹-۲۲۳.
- مومنی، مریم؛ ایمان، محمدتقی؛ رجبی، ماهرخ. (۱۳۹۵). بررسی جامعه‌شناختی رابطه‌ی الگوهای دینداری با انواع مدارای اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه شیراز، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال ششم، شماره سوم، صص ۳۲۲-۳۴۰.

- فکوهی، ناصر. (۱۳۸۵). فرهنگ ملی، فرهنگ قومی - جماعتی و بازار اقتصاد صنعتی، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفتم، شماره، صص ۱۴۸-۱۲۶.
- یزدخواستی، گیسو؛ قاسمی، وحید؛ وحید، فریدون. (۱۳۹۰). رابطه تماس‌های بین فرهنگی و هوش فرهنگی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره چهارم، شماره ۲، صص ۱۶۳-۱۳۳.
- وارناک، مری. (۱۳۷۹). مجله کیان، شماره ۴.
- والزر، مایکل. (۱۳۸۳). در باب مدارا، ترجمه صالح نجفی، تهران، انتشارات شیرازه.
- Abreu, J.M. (2001). Theory and Research on Stereotypes and Perceptual Bias: A Resource Guide for Multicultural Counseling Trainers. The Counseling Psychologist. 29, pp. 487-512.
- Ang S, Van Dyne L, Koh Ch, Ng K.Y; Templer K.J; Tay Ch and Chandrasekar N.A. (2007). Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation and task performance. Management and organization review. 3: 335-371.
- Bennett, J. M. (2004). "Becoming interculturally competent", Toward multiculturalism: A reader in multicultural education, (2nd ed.), pp. 62-77.
- Chen, G. M; & Starosta, W. J. (2004). "Communication among cultural diversities: A Dialogue", International and Intercultural Communication Annual, 27, 3-16.
- Côté, Rochelle R. Andersen, R. Erickson, Bonnie. H. (2013). Social Capital and Ethnic Tolerance: the Opposing Effects of Diversity and Competition. In The Handbook of Research Methods and Applications on Social Capital. P.91.
- Dennis Y. (2007). "Tolerating on Faith: Locke, Williams, and the Origins of Political Toleration", Doctoral Dissertation, Department of Political Science. Duke University.
- Earley P.C and Ang S, (2003). Cultural intelligence: individual interactions across cultures. Stanford, CA. Stanford Business Books.
- Flavell, I.H. (1979). Meta-cognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive inquiry. American Psychologist, 34, 906-11.
- Goldschmidt, V. (1972). "Social Tolerance and Frustration: An Analysis of Attitudes toward Criminals in a Changing Arctic Town", presented at: the International Research Committee on the Sociology of Law, Holland, September 1972.
- Peterson B, (2004). Cultural intelligence: a guide to working with people from other cultures. Yurmouth, ME. Intercultural Press.
- Early, C. & Mosakowski, E. (2004) Cultural Intelligence. Harvard: Harvard Business.
- King, P (1976). toleration London, george allen&unwin.

تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و متغیرهای جمعیتی با رواداری اجتماعی ...

- Phelps, E. (2004). White Students Attitudes towards Asian American Students at the University of Washington: a study of Social Tolerance and Cosmopolitanism, Dissertation, New York University
- Kobayashi, T. (2010). "Social Bridging Social Capital InOnlinecommunities: Heterogeneity and Social Tolerance of Online Game Players in Japan". Journal of Human Communication Research, 36: 546-56.
- Sintang, S. Khambali, Kh. (2013). "The culture of tolerance in families of new Muslims convert", Middle East Journal of Scientific Research, Vol 15, 1665-1675.
- voget, paul (2002). Social Tolerance and Education, Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies, 9 (1): 41-52.
- Van Dyne, Lin-Ang, Soon. (2005). Cultural Intelligence: An Essential Capability for Individuals in Contemporary Organizations. Global Edge.